

DR. ANDREÁNSZKY GÁBOR EMLÉKEZETE

(1895—1967)

DR. PÁLFAI VY ISTVÁN*

Az őslénytani tudományok művelői évmilliókkal mérik az élővilág kialakulását, fejlődését, a földrajzi környezet változásait, a fajok megjelenését és elmúlását. A percek és másodpercek tragédiái mégis megdőbentenek. Így volt ez 1967. november 20-án, amikor tudomásul vettük, hogy Andreánszky Gábor, az ősnövénykutatás nemzetközileg is kimagasló művelője hirtelen elhunyt.

A halál, ha nem is teljesen váratlanul, de idő előtt végleg kivette kezéből a tollat. Nem engedte, hogy befejezze utolsó nagy művét, a hazai oligocén flórák szintézisét. Eredményes munkálkodás szakadt meg ezzel, mely a magyar föld ősi növényzetének, éghajlatának megismerésére, beható vizsgálatára irányult. Testét magába fogadta az a föld, melynek egész életén keresztül odaadó munkása volt.

Dr. Iptószentandrási Andreánszky Gábor 1895. augusztus 1-én született a nógrádmegyei Alsópetényben. Középiskolai tanulmányait a váci piaristáknál végezte, majd a Pázmány Péter Tudományegyetem hallgatója lett. Tanára a botanikus nemzedéket nevelő Tuson János volt, akinek vezetésével 1914 nyarán a Fogarasi havasokban nagyszabású gyűjtőúton vett részt. Ez az út döntő jelentőségű a természettudományok iránt élénken érdeklődő fiatalember életében. Ekkor esküdött hűségét a scientia amabilisnek és jegyezte el magát egész életre a botanikával. Elhatározásától a háború és a hadifogság nehéz évei sem térítették el. Hazaérkezve visszaült az egyetem padjába és tanulmányait befejezte. 1920-ban már a Növényrendszertani Tanácséken dolgozott, mint díjtalan tanársegéd, később adjunktus.

Tudományos pályafutását a Földközi-tenger környékén végzett utazásai alapozták meg. Szicília, Korzika, Szardínia, Észak-Afrika, az Appenninek, majd az Alpok és Kárpátok vegetációját, növényföldrajzi viszonyait tanulmányozta. Utazásairól, tudományos eredményeiről egyre több munkája jelent meg. Ezek ma is a nemzetközi növényföldrajz és ökológia elismert értékei.

Dolgozatai közül csak az ősnövénytanai szempontból fontosakat említem. Megfigyelései, széleskörű növényismeretei alapján taglalta az Alpok flórájának eredetét, a szél- és rovaregporzású erdők fejlődéstörténetét és vizsgálta az éghajlat megváltozásának a növényzetre gyakorolt hatását. Ezek a dolgozatok jelzik, hogy a földtörténeti múlt növényvilágát is kutatni kezdi.

1929-től a budapesti Tudományegyetemen a növényföldrajz magántanára. Időnként tanítványai, fiatal munkatársai közül többeket hosszabb gyűjtő- és tanulmányútra vitt magával s a kiadásokat a saját zsebéből fedezte.

1942-ben a Magyar Nemzeti Múzeum Növénytárának igazgatójává nevezték ki. Itt érte a felszabadulás, a tár újjászervezésének gondjával és terhével. Példás áldozatvállalással lát neki a munkának.

1945-ben tudományos munkássága elismeréséül a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta, ahol rövid időn át Osztálytitkárként is működött. Akadémiai tevékenységének eredménye a sajnós rövidéletű „Hungarica Acta Biologica”-c. folyóirat létrehozása. Ugyanebben az évben kinevezték a budapesti Tudomány-

* Elhangzott a MFT 1968. III. 13-i rendes közgyűlésén.

egyetem Növényrendszertani és Növényföldrajzi Tanszékének nyilvános rendes tanárává.

1948-tól figyelme mindinkább a földtörténeti múlt növénymaradványainak vizsgálatára irányult. Ekkor bontakozott ki legfőbb terve, egy filogéniai — ösnövényntani iskola kialakítása. Ebben az irányban nagy szeretettel és önfeláldozással képezte tovább tanítványainak egész sorát.

Kutatási területe elsősorban a harmadidőszaki flórák tanulmányozása volt. Egy-más után jelentek meg ilyenirányú dolgozatai. Vizsgálta a földtörténeti korokon át a filogéniai változásokat kiváltó okokat, kiemelve a vízi életmód alakító hatását. Foglalkozott a magyar föld harmadidőszaki erdőinek összetételével és fényt derített a növénytakaró fejlődési fázisaira.

1952 végén meg kellett válnia tanszékétől és a szívéhez oly közelálló oktatói munkától. Újra a Növénytárba került, ahol minden erejét és idejét a paleobotanikának szentelte. Az elkövetkező, s ránézve oly nehéz években segítőtársa és legfőbb támasza szerető hitvese volt. Ennek a szeretetnek ösztönző erejét tanúsítják egymás után megjelenő könyvei, tudományos dolgozatai.

1954-ben jelent meg első kézikönyve az „Ősnövénytan”. Ebben a hézagpótló munkában a rendszertani fejezet mellett nagyobb részt szentelt a növényi élet történetének. Saját tapasztalatai alapján összefoglalta mindazokat az ismereteket, amelyek a hazai növénymaradványokra vonatkoznak. Ezt követően a M. Áll. Földtani Intézet évkönyvében látott napvilágot „A Hazai fiatalabb harmadidőszaki flórák tagolódása és ökológiája” c. könyve, ennek folytatásaként 1959-ben „Die Flora der sarmatische Stufe in Ungarn” c. monográfiája. Ebben a hatalmas, mind tartalmában, mind módszerében és felfogásában újszerű munkában egy nagyobb terület növényvilágának florisztikai jellemzését adta, a növénytakaró ökológiájának számszerű adatokkal megállapított leírásával, a flóratörténeti és rokonsági kapcsolatok elemzésével. Szintézisében az egykori növényzet vizsgálata alapján a növénytakaró változatosságán kívül rögzítette az éghajlati viszonyokat és megkísérelte az egyes flórák időbeosztását a szarmatán belül. Ez a két könyv ékesen bizonyítja az általa vezetett, főleg tanítványaiból álló munkaközösség szétágazó szakmai tevékenységét.

1966-ban az Akadémia „Studia Biologica Hungarica” c. sorozatában jelent meg angol nyelven utolsó könyve, amelyben az egykori egri Wind-téglagyár felsőoligocén flóráját dolgozta fel. Művében flóra- és vegetációelemzést adva különböző vegetáció típusokat, társulásokat állapított meg, körvonalazta a flóra fejlődését és növényntani alapon az egyes rétegorokot is elkülönítette.

Könyveivel, dolgozataival nemcsak a hazai tudományt gazdagította, hanem a legszélesebb körű nemzetközi elismerést is kivívta. Számos tudományos intézmény, egyetem szaktekintélye nyilatkozott elismerően munkásságáról, a bécsi Zoologische-Botanische Gesellschaft pedig tiszteleti tagjává választotta.

Emlékezzünk A n d r e á n s z k y Gábor személyében az emberről, a pedagógusról, a tudósról.

Rendkívül szerény és melegszívú, segíteni mindig kész ember volt. Egész élete kemény, önként vállalt munkában telt el, pedig a gondtalan életet is választhatta volna. Külföldi egyetemek hívták tanszékeikre, nyugodt életet biztosítva számára, de ő nem hagyta el hazáját. Tudását országá és népe, a magyar tudomány hírnevének öregbítésére kamatoztatta.

Kiváló pedagógus, illetve nevelő volt. Részletesen és alaposan kidolgozott előadásai rendkívül érdekesek, élményszerűek, jól jegyezhetőek, igen népszerűek voltak. Lényeges és didaktikai szempontból igen előnyös mozzanatot az a tankönyv nélküli időszakban. Tanítványai, fiatalabb munkatársai, a legnaivabbnak látszó kérdésekkel is bizalommal fordulhattak hozzá, mindig segített, mindenki számára volt egy-egy biztató, vagy tanító szava. A bonyolultabb szakmai kérdésekben nagy tapasztalata, logikus gondolkodása segítette. A felvetődő ösnövényntani és ősföldrajzi problémák megoldásához fáradságtalanul kereste a bizonyítékokat és a kézenfekvő magyarázatokat. Tanítványainak szakmai fejlődését mindig figyelemmel kísérte. Segítségükre volt a tudományos témák megválasztásában és a munka során mindenkor készséges a tanácsadásban. Baráti segítsége mindenhol ott volt, ahol szükség volt rá. A rászoruló hallgatóknak, kollégáknak gyakran anyagi támogatását is felajánlotta, ha úgy látta, hogy azzal segíthet. Tanári működésének eredményességét igazolja, hogy keze alól a szakemberek hosszú sora került ki. Tanítványai közül ma számosan tudományos rangban és pozícióban jelentős helyet foglalnak el és követik a mester útját.

Tudományos tevékenységét értékelve, munkái a pontosságra törekvést tükrözik és mentesek minden túlzó eszmefuttatástól. A morfológiai felismerés pontossága s az így

logikusan levonható következtetések rögzítése volt munkáinak legfontosabb jellemzője. Igaz szakmai szeretettől fűtött munkabírása alig ismert határt. A tudományos kutatás érdekében feláldozott mindent, gyakran pihenését és egészségét is.

Magyarország földtörténeti megismeréséhez jelentős mértékben járultak hozzá a különböző korú képződmények növénymaradványai, amelyeknek rendszeres felkutatását, begyűjtését és feldolgozását Andreánszky Gábor indította meg ismét az 1947 utáni évek fokozódó tudományos munkalehetőségeivel.

Andreánszky Gábor a hazai ősnövénykutatás fáradhatatlan szorgalmazója és kiváló művelője volt. Fáj, hogy csak volt.

De nem halt meg egészen!

Velünk marad tanításaiban, írásaiban. Emléke itt él közöttünk: hat és serkent. Be nem fejezett munkáit és oly szeretettel művelt tudományát tanítványai folytatják. Meg nem alkuvó szakmászterete példája lehet a fiatalabb nemzedéknek.

Az emlékezés, nagyjaink tisztelete, emlékeik ápolása kötelességünk! Életük, munkásságuk égő fáklyáinak lobog és bevilágítja a haladói nemzedékek útját.

Andreánszky Gábor emlékét őrizze szeretettel és óvja a feledés porától a Magyarhoni Földtani Társulat is, melynek tagja volt.

Dr. Andreánszky Gábor tudományos munkássága

1. Adatok Korfika flórájának ismeretéhez. — Beiträge zur Kenntnis der Flora von Korsika. Magy. Tud. Akad. Termud. Ért. 43. 1926. 597—625.
2. Növényföldrajzi tanulmányút Szicília szigetén. Magy. Tud. Akad. Termud. Ért. 45. 1928. 455—471.
3. *Tomillares* és *Phrygana* növényformációk előfordulása Korfika szigetén. Les formations végétales „*Tomillares*” et „*Phrygana*” en Corse. Magy. Tud. Akad. Termud. Ért. 46. 1929. 37—47.
4. Adatok Észak-Afrika flórájának ismeretéhez. — Beiträge zur Pflanzengeographie Nord-Afrikas. Index Horti Bot. Univ. Budapest. 1932. 61—145.
5. Beiträge zur Kenntnis der nordafrikanischen Arten der Gattung *Ephedra*. Botanische Jahrb. 64. 1933. 261—265.
6. *Plantes nouvelles de l'Afrique du Nord*. Index Horti Bot. Univ. Budapest. 1934. 3—6.
7. *Plantae in Africa Boreali lectae I*. Index Horti Bot. Univ. Budapest. 1934. 67—100.
8. *Plantae in Africa Boreali lectae II*. Index Horti Bot. Univ. Budapest. 3. 1937. 1—84.
9. Az éghajlat megváltozásának hatása a növényzetre. Szent István Akad. Évk. 23. 1938. 3—24.
10. Ein Bastard zwischen *Veronica alpina* L. und *V. bellidiodides* L. aus des Ostalpen. Borbasia 1. 1939. 105—107.
11. Az egyetemi füvészkert új üvegháza rovarfagó növények részére. Termud. Közl. 1939. 1—7.
12. *Novitates florae tunetanae*. Bot. Közl. 36. 1939. 73—74.
13. Új *Luzula* a Nyugati-Alpokból. — Eine neue *Luzula* aus den Westalpen. Bot. Közl. 36. 74—76.
14. A palaeofitologia haladása. A legősibb szárazföldi növények. Bot. Közl. 36. 1939. 348—365.
15. *Baumwuchs und seine klimatischen Grenzen in Nordafrika*. Engl. Bot. Jahrb. 64. 1939. 154—188.
16. Eine neue Abart des Farnes *Cystopteris filix fragilis* (L.) *Chiovenda* aus den Apuanischen Alpen. Borbasia 2. 1940. 1—2.
17. Über den Formenkreis der *Cardaminopsis halleri* (L.) *Hay*. Borbasia 2. 3—6.
18. Adatok az Apuán Alpok flórájához. Borbasia 2. 1940. 50—61.
19. Az 1938. évi tanulmányutam eredményei. Borbasia 2. 1940. 124—160.
20. Adatok a Máramarosi havasok flórájához. Index Horti Bot. Univ. Budapest. 4. 1940. 142—146.
21. Le jardin botanique de Budapest et son développement pendant ces années dernières. Index Horti Bot. Univ. Budapest. 4. 1940. 92—113.
22. *Plantae in Africa Boreali lectae III*. Index Horti Bot. Univ. Budapest. 5. 1941. 3—54.
23. Megjegyzések a Keleti Alpok flórájához. — Bemerkungen zur Flora der Ostalpen. Bot. Közl. 38. 1941. 34—47.
24. A Földközi-tengervidek növényzetének biológiai spektrumáról. Szent István Akad. Ért. 25. 3—30.
25. Örökzöld növények. M. Kert és Szől. Főiskola Közl. 10. 1944. 264—272.
26. Alsókrétakorú fatörzsek. — Baumstämme aus der unter Kreidezeit. Földt. Közl. 79. 5—8. 1949. 1—10.
27. Néhány páfrány a Kárpátmedence harmadkorából. — Quelques Fougères de l'époque tertiaire du Bassin Carpathique. Index Horti Bot. Univ. Budapest. 7. 1949. 102—108.
28. Adatok az *Ononis* genus fejlődéstörténetéhez. — Beiträge zur Entwicklungsgeschichte der Gattung *Ononis*. Index Horti Bot. Univ. Budapest. 7. 1949. 63—71.
29. Reste einer neuen tertiären Palme aus Ungarn. Hung. Acta Biol. 1. 2. 1949. 31—36.
30. Über die Begrenzung und den Wert von Pflanzengattungen auf ökologischer Grundlage. Hung. Acta Biol. 1. 1949. 230—239.
31. Contributions à la question de l'origine de la flora alpin européenne. Hung. Acta Biol. 1. 1949. 82—91.
32. A növények törzsfejlődésének irányítottága. — Die Richtlinien der Pflanzen phylogenie. Budapesti Tud. Egyetem Biol. Int. Évk. 1. 1. 1950. 3—20.
33. Adatok a magyar föld harmadkori erdőinek összetételéhez. — Beiträge zur Kenntnis der tertiären Wälder Ungarns. Budapesti Tud. Egyetem Biol. Int. Évk. 1. 1. 1950. 21—31.
34. Über die Rolle der Linnischen Lebensweise in der Phylogenie der Pflanzen. Acta Biol. Acad. Sci. Hung. 3. 1. 1951. 19—30.

35. La pollinisation par le vent et la pollinisation par le insectes dans l'histoire du développement des forêts. Acta Biol. Acad. Sci. Hung. 2. 4. 1951. 355-367.
36. Adatok a hazai harmadkori flóra ismeretéhez. — Contributions à l'étude de la flore tertiaire en Hongrie. Földt. Közl. 81. 1951. 320-328.
37. Le réparation des forêts de Platanes en Hongrie à l'époque tertiaire. Acta Biol. Acad. Sci. Hung. 3. 2. 1952. 151-158.
38. Újabb harmadidőszaki páfrányok. — Nouvelles Fougères du Tertiaire de la Hongrie. Földt. Közl. 82. 1952. 397-402.
39. Adatok a harmadidőszaki erdők ismeretéhez köviült fatörzsek vizsgálata alapján. — Contributions a la connaissance des forêts tertiaires de la Hongrie d'après de recherches faites sur des troncs d'arbres fossiles. Földt. Közl. 83. 7-9. 1953. 278-286.
40. Die entwicklungsgeschichtliche Bedeutung der monotypischen Pflanzengattungen und monogenerischen Familien. Annal. Biol. Univ. Hung. 1. 1951-1952. 9-13.
41. Der versteinerete Wald von Mikófalva und einige andere verkieselte Baumstämme aus Ungarn. Annal. Biol. Univ. Hung. 1. 1951-1952. 15-24.
42. Essai sur un système phylogénétique des groupements végétaux. Annal. Hist.-Nat. Mus. n. ser. 5. 1954. 175-189.
43. Ösnövénytan. Budapest. 1954. 1-320.
44. Az életformafejlődési központokról. Bot. Közl. 44. 1954. 77-84.
45. Mangrovepáfrány a hazai oligocénból. — Fern in Hungary from the Oligocene. Bot. Közl. 44. 1-2. 1954. 135-139.
46. Climatic limits of tree-growth and Palaeobotanical Research-work. Acta Bot. Acad. Sci. Hung. 1. 1954. 5-14.
47. Sur les centers d'évolution des types biologiques. Acta Bot. Acad. Sci. Hung. 1. 1955. 233-241.
48. Neue und interessante tertiäre Pflanzenarten aus Ungarn. Annal. Hist. Nat. Mus. Nat. Hung. ser. n. 6. 1955. 37-50.
49. Neue und interessante tertiäre Pflanzenarten aus Ungarn, II. Annal. Hist. Nat. Mus. Nat. Hung. ser. n. 7. 1956. 221-229.
50. Les étapes et les conditions biologiques de l'évolution de la flore tertiaire en Hongrie. Acta Bot. Acad. Sci. Hung. 2. 3-4. 1956. 221-239.
51. Die Flora der sarmatischen Stufe in Ungarn. Budapest. 1959. 1-360.
52. Contributions a la connaissance de la flore de l'oligocene inférieur de la Hongrie et un essai sur la re-constitution de la végétation contemporaine. Acta Bot. Acad. Sci. Hung. 5. 1-2. 1959. 1-37.
53. Calamites-Rest vom Bányahegy bei Füle (West-Ungarn). Acta Univ. Szeged. Acta Biol. n. ser. 6. 1-4. 1960. 7-8.
54. Ergänzungen zur Kenntnis der sarmatischen Flora Ungarns I. Annal. Hist. Nat. Mus. Nat. Hung. pars mineral. et palaeont. 53. 1961. 13-33.
55. Contributions a la connaissance de la flore de l'oligocene supérieur de la briqueterie Wind pres d'Eger (Hongrie sept.). Acta Bot. Acad. Sci. Hung. 8. 3-4. 1962. 219-239.
56. Ergänzungen zur Kenntnis der sarmatischen Flora Ungarns II. Annal. Hist. Nat. Mus. Nat. Hung. pars mineral. et palaeont. 55. 1963. 29-50.
57. A növényföldrajzi táj változásai Eger környékén a harmadidőszak folyamán. — Wandlungen der pflanzengeographischen Landschaft in der Umgebung von Eger (Oberungarn) während des Tertiärs. Egri Múzeum Évk. 1. 1963. 39-53.
58. Das Trockenelement in der alttertiären Flora Mitteleuropas auf Grund paläobotanischer Forschungen in Ungarn. Vegetatio 11. 3. 1963. 95-111.
59. Das Trockenelement in der jungtertiären Flora Mitteleuropas. Vegetatio 11. 4. 1963. 155-172.
60. Beiträge zur Kenntnis der unter-oligozänen Flora der Umgebung von Budapest. Acta Bot. Acad. Sci. Hung. 9. 3-4. 1963. 227-257.
61. Ergänzungen zur Kenntnis der sarmatischen Flora Ungarns III. Annal. Hist.-Nat. Mus. Nat. Hung. pars mineral. et palaeont. 56. 1964. 97-116.
62. Zur Floren- und Vegetationsgeschichte des ungarischen Tertiärs. Sitzber. Österr. Akad. Wiss. Mathem.-naturw. Kl. Abt. I. 173. 8-10. 1964. 351-368.
63. A tölgy rokonsági köre az Eger melletti Kiseged alsóoligocén flórájában. — Der Verwandtschaftskreis der Eiche in der unteroligozänen Flora von Kiseged bei Eger (Oberungarn). Egri Múzeum Évk. 2. 1964. 7-42.
64. Neue und interessante tertiäre Pflanzenarten aus Ungarn IV. Annal. Hist. Nat. Mus. Nat. Hung. pars mineral. et palaeont. 57. 1965. 53-79.
65. Középső-oligocén növénymaradványok Eger környékén. — Plantes fossiles d'age rupélien des environs d'Eger (Hongrie septentrionale). Egri Múzeumi Évk. 3. 1965. 7-22.
66. Ergänzungen zur Kenntnis der sarmatischen Flora Ungarn IV. Annal. Hist. Nat. Mus. Nat. Hung. pars mineral. et palaeont. 58. 1966. 141-157.
67. On the Upper Oligocene Flora of Hungary. Studia Biol. Hung. 5. 1966. 1-151.
68. Neue und interessante tertiäre Pflanzenarten in Ungarn V. Annal. Hist. Nat. Mus. Nat. Hung. pars mineral. et palaeont. 59. 1967. 29-44.
69. Növényfajok, fajcsoportok és nemzetségek élettartama a hazai harmadkorban. — Lebensdauer von Arten, Artgruppen und Gattungen im ungarischen Tertiär. Egri Múz. Évk. 4. 1966.
70. A hüvelyesek (Leguminosae) szerepe az Eger melletti Kiseged alsóoligocén flórájában. — Die Rolle der Leguminosen in der unteroligozänen Flora von Kiseged bei Eger. Egri Múzeum Évk. 5. 1967.
71. Neue und interessante tertiäre Pflanzenarten aus Ungarn III. Novák E. társszerzővel. Annal. Hist. Nat. Mus. Nat. Hung. ser. n. 8. 1957. 43-55.
72. A hazai fiatalabb harmadidőszaki flórák tagolódása és ökológiája. — Gliederung und Ökologie der

- jüngerem Tertiárflorem Ungarns.. Kovács É. társszerzővel. *Annal. Inst. Geol. Publ. Hung.* 44. 1. 1955. 1—326.
73. Ösnövények az Erdélyi Medence középsőeocénjéből. — Pflanzenreste aus dem mittleren Eozän des Siebenbürgischen Beckens. Mészáros M. társszerzővel. *Földt. Közl.* 89. 3. 1959. 302—307.
74. Reste einiger mikrothermen Gattungen aus der unter-oligozänen Flora von Kiseged bei Eger (Oberungarn). Sz. Cziffery G. társszerzővel. *Annal. Hist. Nat. Mus. Nat. Hung. pars mineral. et palaeont.* 56. 1964. 117—128.
75. Száras növények *Chormophyta*. — A növények elterjedése. (in Szabó Zoltán: A növény és élete II.) Budapest. 1941. 59—249.
76. A növényvilág kialakulása. (in Tasnádi Kubacska A.: Az élővilág fejlődés története.) Budapest. 1964. 33—132.
77. Die Entwicklung der Pflanzenwelt. (in Tasnádi Kubacska A.: *Bevor der Mensch kam.*) Leipzig—Jena—Berlin. 1968. 29—112.
78. A partmenti növénytársulások változása a hazai harmadidőszak folyamán. — Wandlungen der ripikolen Pflanzengesellschaften im ungarischen Tertiär. Savaria.
79. Reste d'un lilas du sarmatien hongrois. *Acta Bot. Acad. Sci. Hung.*